

מִתְחַבְּרִים

יהדות מתוך הזדהות

פרשת עקב | גיליון מס 60 | אב תשפ"ד

מפקודיך אתבונן

פרשת עקב

1.	תועליות הרלב"ג	לדעת שה' משלם שכר טוב לשומרי מצוותיו	(דברים ז, יב) והיה עקב תשמעון את המשפטים האלה וגו' ושמר ה"א לך את הברית ואת החסד וגו' (ז, יז) כי תאמר בלבבך רבים הגוים האלה ממני וגו' לא תירא מהם וגו' (ז, כה.) לא תחמוד כסף וזהב עליהם
2.	תועליות הרלב"ג	לא לירא מהגוים שישראל נלחמים בהם	
3.	חינוך תכח: ל"ת סה"מ ל"ת כב סמ"ג לאוין מו סמ"ק סימן סו	שלא להנות מציפוי ע"ז	
4.	חינוך תכט: ל"ת סה"מ ל"ת כה סמ"ג לאוין מה סמ"ק סימן סח	שלא להנות מתקרובת ע"ז ושלא להדביק בעבורה זרה	(ז, כו) ולא תביא תועבה אל ביתך
5.	חרדים על פי רבינו יונה	לזכור חסדי ה' שעשה עמנו במדבר וחסריו בכל עת	(ח, ב) וזכרת את כל הדרך אשר הוליכך ה'
6.	סמ"ג	לצדק דין שמים על כל מאורע	(ח, ה) וידעת וכו' כי כאשר ייסר איש את בנו ה' אלוקיך מיסרך
7.	תועליות הרלב"ג	לדעת שבחה של ארץ ישראל	(ח, ז) כי ה"א מביאך אל ארץ טובה וגו', ארץ חטה ושעורה וגו' ארץ אשר לא במסכנות וגו' (ח, י) ואכלת ושבעת וברכת את ה"א.
8.	חינוך תל: מ"ע סה"מ מ"ע יט סמ"ג עשין כו סמ"ק סימן קט	לברך ברכת המזון לאחר האכילה.	
9.	דברי מוסר והוראות שניתן ללמוד מהתורה והמצוות	לא לשכוח את ה' ומצוותיו	(ח, יא) השמר לך פן תשכח את ה"א לבלתי שמר מצוותיו וחוקותיו
10.	סמ"ג	שלא להתגאות	(ח, יא) השמר פן תשכח את ה"א וגו'. ובקרך וצאנך ירבינן וכסף וזהב ירבה לך וכל אשר לך ירבה. ורם לבבך ושכחת את ה"א וגו'
11.	תועליות הרלב"ג	לזכור שה' הוא הנותן כח לעשות חיל	(ח, יח) וזכרת את ה"א כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל למען הקים את בריתו אשר נשבע לאבתך כיום הזה.
12.	בה"ג סמ"ק יראים רנא	שלא יהיה צדיק בעיניו ואף בנפול רשעים ביד צדיקים	(ט, ד) אל תאמר בלבבך בצדקתי הביאני ה'
13.	חרדים	שלא לשכוח מה שהקצפנו את ה' במדבר במעשינו הרעים.	(ט, ז) זכור אל תשכח את אשר הקצפת את
14.	רמב"ן (מסתפק)	לזכור תמיר את חסר האלוקים עלינו	ט, ז זכור את אשר הקצפת את ה' אלוקיך במדבר
15.	רמב"ן זהר הרקיע	לעשות ארון וכפורת ללוחות השניות	ועשית לך ארון עץ שמות טז ונתת אל הכפורת את העדות ומלתם את ערלת לבבכם
16.	סמ"ק	לאהוב התוכחות	
17.	בה"ג סמ"ק	שלא לשנוא תוכחות	(י, טז) וערפכם לא תקשו עוד

18.	יראים שסה	שלא לחשוב לעמוד בחטא שלא ישוב ליוצרו	(י, טז) וערפכם לא תקשו עוד
19.	רי"פ אזהרות ר"א הזקן	שלא לעורר ריב ומדנים	(י, טז) ערפכם לא תקשו עוד
20.	בה"ג יראים רלא	לשים דברי תורה על הלב	יא יח ושמתם את דברי אלה על לבבכם
21.	חינוך תלד: מ"ע סה"מ מ"ע ו סמ"ג עשין ח סמ"ק סי' מה	להתדבק בתלמידי חכמים	(י, כ) ובו תדבק
22.	חינוך תלב: מ"ע סה"מ מ"ע ד סמ"ג עשין ד סמ"ק סי' ד	מצות יראת השם	(י, י) את ה' אלהיך תירא
23.	יראים	לירא מהחכמים	(י, י) את ה' אלהיך תירא
24.	חינוך תלג: מ"ע - סה"מ מ"ע ה ורמב"ן משיג סמ"ג עשין יט סמ"ק	להתפלל בכל יום להשי"ת	(י, י) ולעבוד את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך (יא, יג) ולעבדו בכל לבבכם עבודה שבלב זו היא תפלה
25.	בה"ג יראים רנה אזהרות רשב"ג ריב"ר ר"א הזקן	לברך מאה ברכות כל יום	(י, כ) ועבדתם את ה"א (י, יב) ועתה ישראל מה ה' אלוֹקֵיך שואל מעמך
26.	דברי מוסר והוראות שניתן ללמוד מהתורה והמצוות	לדעת שכל מה שה' שואל מעמנו לאהבה וליראה וכו' הוא לטוב לנו.	(י, יב) ועתה ישראל מה ה' אלוֹקֵיך שואל מעמך וגו' לטוב לך
27.	דברי מוסר והוראות שניתן ללמוד מהתורה והמצוות	לדעת שעם גדולת ה' עיקר רצונו הוא להגן על החלשים	(י, יז) כי ה' אלהיך הוא אלהי האלהים וגו' אשר לא ישא פנים ולא יקח שחד ואוהב הגר לתת לו לחם ושמלה וגו'
28.	חינוך תלא: מ"ע - סה"מ מ"ע רז סמ"ג עשין ו	לאהוב את הגר	(י, יט) ואהבתם את הגר כי גרים הייתם בארץ מצרים
29.	דברי מוסר והוראות שניתן ללמוד מהתורה והמצוות	לזכור ולדעת את מוסר ה' שעשה לרשעים ולדור המדבר	(יא, ב) וידעתם היום כי לא את בניכם אשר לא ידעו ואשר לא ראו את מוסר ה"א את גדלו את ידו החזקה וזרעו הנטויה. ואת אותותיו ואת וגו'
30.	חינוך תכא: מ"ע סה"מ מ"ע יג סמ"ג עשין כב סמ"ק סי' קנג	לקשור תפילין ביד	(ו, ח) וקשרתם לאות על ירך, וקשרתם אותם לאות על ידכם
31.	חינוך תכב: מ"ע סה"מ מ"ע יב סמ"ג עשין כג סמ"ק סי' קנג	לקשור תפילין בראש	(ו, ח) והיו לטוטפות בין עיניך, והיו לטוטפות בין עיניכם
32.	חינוך תכג: מ"ע סה"מ מ"ע טו סמ"ג עשין כג סמ"ק סי' קנג	לקבוע מזוזה	וכתבתם על מזוזות
33.	בה"ג רמב"ן חרדים מרבינו יונה	שלא לשכוח אמונת אלקות השי"ת	השמר לך פן תשכח את ה'

בפרשת השבוע

(ח, י) ואכלת ושבעת וברכת את ה"א על הארץ הטובה אשר נתן לך.

בגמרא (ברכות דף מח, ב): 'תנו רבנן מניין לברכת המזון מן התורה שנאמר ואכלת ושבעת וברכת זו ברכת הזון, את ה' אלהיך זו ברכת הזמון, על הארץ זו ברכת הארץ, הטובה זו בונה ירושלים, וכן הוא אומר ההר הטוב הזה והלבנון, אשר נתן לך זו הטוב והמטיב'. ואסקינן ש'הטוב והמטיב' מדרבנן. ונראה ש'הטוב והמטיב' היא ברכה כנגד כולם יחד, כי מבואר בתוס' (שם ט.ו.) ורבינו יונה שתיקנו לומר בה שלש מלכיות וג' הטבות וג' גמולות, הטוב והמטיב הוא ייטיב עמנו, וגמולות הוא גמלנו הוא גומלנו הוא יגמלנו לעד. והנה ברכת הזון היא ברכה על ההווה, וברכה נודה לך היא על העבר, וברכת ירושלים היא בקשה על העתיד. ונמצא שהטוב והמטיב היא ברכה כוללת שלשתן: ההווה, העבר, והעתיד.

טבעי להיות יהודי

פרק מא: עוצם חלק המצוות של "צדקה ומשפט"

בפרקים הקודם העמדנו את כלל התורה והמצוות על שלש חלקים. שלשה אופנים, ובארנו שכל אחד מהם פועל באופן אחר, ויסודם הנפשי בא ממקום אחר בנפש, ואין מצוה שאינה שייכת לאחת משלושת אלו. והם:

א. משפט וצדקה. ב. הכרה במציאות ה' ועבודתו. ג. קדושה.

וביארנו שרק משלשתם יחד נבנה בניין היהודי. ומי שאינו משקיע באחד מהם, או שאינו רואה בו עיקר גדול, אלא דבר צדרי, מחמיץ את כלל תמונת התורה, ומעוות את האזון והשלימות שבבניין היהודי. והנה היסוד הראשון הוא 'צדקה ומשפט'. וביארנו קצת מעלת חלק 'משפט וצדקה', שהם עיקריים ויסודיים ביחס ליתר זרועות התורה. ומצינו שהנביאים בבית ראשון הוכיחו את העם על חטאים אלו, ויתכן שזה היה המכשול שעמד להם, שהיא גרמה להחריב את מקדשנו ולהשם את היכלנו. משום שהחשיבו יותר את חלקי העבודה והקדושה, מאשר את חלק המשפט והצדקה שהוא הבסיס לפני הכל.

וכמו שהוכיחם ישעיה בחזונו (פרק א) - 'שמעו דבר ה' קציני סדם האזינו תורת אלוקינו עם עמרה. למה לי רב זבחיכם יאמר ה' שבעתי עלות אילים וחלב מריאים ודם פרים וכבשים ועתודים לא חפצתי. כי תבואו לראות פני מי בקש זאת מידכם רמס חצרי. לא תוסיפו הביא מנחת שוא קטרת תועבה היא לי חדש ושבת קרא מקרא לא אוכל און ועצרה. חדשיכם ומועדיכם שנאה נפשי היו עלי לטרח נלאיתי נשא. ובפרשכם כפיכם אעלים עיני מכם גם כי תרבו תפלה אינני שמע ידיכם דמים מלאו. רחצו הזכו הסירו רע מעלליכם מנגד עיני חדלו הרע. למדו היטב דרשו משפט אשרו חמוץ שפטו יתום ריבו אלמנה'.

ועוד שם - ישעיה פרק נח - 'קרא בגרון אל תחשך כשופר הרם קולך והגד לעמי פשעם ולבית יעקב חטאתם. ואותי יום יום ידרשון ודעת דרכי יחפצון, כגוי אשר צדקה עשה ומשפט אלוקיו לא עזב, ישאלוני משפטי צדק קרבת אלוקים יחפצון. למה צמנו ולא ראית ענינו נפשנו ולא תדע, הן ביום צמכם תמצאו חפץ וכל עצביכם תנגשו. הן לריב ומצה תצומו ולהכות באגרופ רשע, לא תצומו כיום להשמיע במרום קולכם. הכזה יהיה צום אבחרהו יום ענות אדם נפשו, הלכף כאגמן ראשו ושק ואפר יציע, הלזה תקרא צום ויום רצון לה'. הלוא זה צום אבחרהו פתח חרצובות רשע התר אגדות מוטה ושלח רצוצים חפשים וכל מוטה תנתקו. הלוא פרס לרעב לחמך ועניים מרודים תביא בית כי תראה ערם וכסיתו ומבשרך לא תתעלם. אז יבקע כשחר אורך וארכתך מהרה תצמח והלך לפניך צדקך כבוד ה' יאספך. אז תקרא וה' יענה תשוע ויאמר הנני אם תסיר מתוכך מוטה שלח אצבע ודבר און. ותפק לרעב נפשך ונפש נענה תשביע וזרח בחשך אורך ואפלתך כצהרים. ונחך ה' תמיד והשביע בצחצחות נפשך ועצמתך יחליץ והיית כגן רוה וכמוצא מים אשר לא יכזבו מימיו'.

אולם מאידך מעלת חלק זה הוא גם חסרונו, ומשמע בחז"ל שאף ששני חלקי המצוות הללו בוודאי נצרכים, אולם אם נבוא לשער את ערך שני הדברים אחד מול השני, משובחת יותר מידת צדקה ומשפט לעומת עבודה לה'.

ורמזו לכך חכמינו במאמרם 'גדולה הכנסת אורחים יותר מקבלת פני השכינה', כי אף ששניהם מצוות חשובות, בכל זאת מצוות הכנסת אורחים שעניינה עשיית צדקה ומשפט בארץ, יותר גדולה מקבלת פני השכינה שעניינה עבודת ה' וכבוד השכינה. ונראה הטעם שסוף סוף קירבת ה' שבה יסודה בהשגת ה' בשכל האדם, והתעסקות זו שהיא למעלה ממקומו של האדם מוגבלת היא מטבעה, ואפילו שיתאמץ האדם וימתח את גבולותיו ויזכה למדריגות נשגבות עדיין יהיה מוגבל מצד מציאותו הטבעית שיש לה גבול. כי היא ניסיון להשיג את מציאות ה' כפי שהיא בעצמותה, בשמים.

זאת לעומת התעסקות בצדקה ומשפט, היא התעסקות בעניין ארצי, והאדם עסוק בעניין שה' תיקן דרך אלוקית המותאמת ליושבי הארץ ושייכת לרובד בו פועל נפש האדם, ומסוגל הוא להעצים ולחזק את מידותיו בזה ולרכוש מעלות רבות ולהיות יותר שייך לדרך ה'.

[וזה גם הטעם למה שאמרו על המאריכים בתפילה על חשבון לימוד התורה, 'עוזבין חיי עולם ועוסקין בחיי שעה'. כי לימוד התורה יש בו ממידת קניין צדקה ומשפט בארץ, ולכן הוא חיי עולם, שיש בה אפשרות לקנות בעצמו קנייני עולם הבא, ולרומם את עצם נפשו. מה שאין כן תפילה היא חיי שעה, שמתרומם לפי שעה ואינו מסוגל לרכוש את המדריגות ההם ולקנותם בנפשו, שהם למעלה ממציאותו, ועוד יש הרבה להאריך בזה, ויבואר בהמשך].

מאה ברכות בכל יום

בגמרא (מנחות מג, ב) 'תניא, היה רבי מאיר אומר: חייב אדם לברך מאה ברכות בכל יום, שנאמר: ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך'. ומפרש רש"י - 'מה' קרי ביה 'מאה'. והתוס' כתבו 'פירש ר"ת דהוי מלא ויש מאה אותיות בפסוק, וי"מ דמה עולה בא"ת ב"ש מאה'.

המהרש"א מבאר שדרשו כן 'משום דלפי פשוטו דקאי מלת מה כי אם ליראה כו' קשה וכי יראה מלתא זוטרתא היא כו' כדמקשינן בפרק אין עומדין ובפ"ג דמגילה, וע"כ דרשו מיניה אל תקרי מה אלא מאה וה"פ דקרא מה ה' אלהיך שואל וגו' מאה ברכות ששואל הקדוש ברוך הוא מעמך אין כוונתו כי אם ליראה וגו' שהיא ודאי מלתא רברבלי. וכעין זה כתב ב'קרן אורה' שם - 'דעיקר הכוונה בברכה להדבק בו יתברך בכל ברכה וברכה'.

בעל שו"ע הרב מבאר (סימן מו): וסמך לדבר מן התורה ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה את ה' אל תקרי מה אלא מאה. והן מאה ברכות שהן ליראה את ה' ולאבהה אותו ולזכרו תמיד על ידי הברכות שמברך תמיד ערב ובוקר וצהריים'.

ובמהר"ל ב'נתיבות עולם' (נתיב העבודה פרק יד) מבאר - 'פשוט הכתוב שהאדם מחויב להכיר את השם יתב' שהוא עילתו, כדכתיב ועתה מה ה' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה את השם ית', וידע האדם כי הש"י בשמים והאדם על הארץ, ולפיכך יש לאדם לברך השם יתב' מאה ברכות ובוזה יכיר עילתו שהוא יתב' בשמים'.

'הכוזרי' (מאמר ג) כותב: 'וכבר קבלנו כי המעט שבשיעורים אשר יצא האדם בהם ידי חובתו מהתשבחות, הם מאה ברכות לא פחות. מהם המפורסמות, ואחר כך ישתדל במשך היום, להשלימם בריחנים ומאכלים ושמעות ומראות, יברך עליהם. וכל אשר יוסיף יהיה תוספת מקרבת אל האלוקים, וכמו שאמר דוד (תהלים ע"ט) פי יספר צדקתך כל היום תשועתך כי לא ידעתי ספורות, רוצה לומר כי שבחך לא יכללהו המנין אבל אקבלנו עלי כל ימי ולא אמנע ממנו תמיד'.

במדרש (במדבר רבה פרשה יח, וכן הוא בתנחומא שם קרח פסקא יח) מובא - [על הפסוק שנאמר בדוד 'נאום הגבר הוקם על' (שמואל ב' כג, א)] 'הוקם על' כנגד מאה ברכות שבכל יום היו מתים מישראל מאה אנשים בא דוד ותקן להם מאה ברכות כיון שתקנם נתעצרה המגפה.

בתשובת רבי נטרונאי המובאת בטור הנ"ל (סימן מו) מובא המדרש ביתר פירוט - 'והשיב רב נטרונאי ריש מתיבתא דמתא מחסיא דהע"ה תקן מאה ברכות דכתיב (שמואל ב' כג) הוקם על ע"ל בגימטריא ק' הוי כי בכל יום היו מתים ק' נפשות מישראל ולא היו יודעין על מה היו מתים עד שחקר והבין ברוח הקודש, ותקן להם לישראל ק' ברכות'.

הפרישה (סימן מו) כתב: 'לכן מסר דוד ע"ה סוד המאה לסנהדרין והם תקנו הברכות, אבל לא תיקן שיברכום אלו הברכות או מה נוסחן, אלא מסר זה לסנהדרין וחכמי דורו שהם יתקנו הברכות כטוב בעיניהן והם תקנו בחכמתן אלו הברכות שהם על סדר העולם וכו' "כאשר ראה שבכל יום מתו מאה נפשות תיקן שיברכו בכל יום מאה ברכות ובוזה יעצור המוות, ובודאי כיון במאה להסוד הידוע למקובלים על דרך אי"ק בכ"ר" [סוד זה מבואר במהרש"א מנחות שם, ובשל"ה (פרשת תולדות תורה אור אות ז) מביא זה בשם ספר 'שערי אורה'].

ברבינו בחיי ובעלי התוס' (דברים י,) כתבו עוד רמז - וכן יש אסמכתא לזה מפסוק (תהלים קכח, ד) "הנה כי כן יבורך גבר ירא ה'", כי ירא ה' יש לו לברך מנין "כי כן". עוד מובא רמז בראשונים שמאת האדנים במשכן הם כנגד מאה ברכות (בעל הטורים שמות לח, כז, וכן הוא בתיקוני זוהר קנר, א, שערי אורה לר"י גיקטליא, ומובא במגלה עמוקות, ובשל"ה, ועוד רבים מהמקובלים). וב'רוקח' כתב שמאה ברכות באים להציל מצ"ח קללות שבספר משנה תורה, ונוסף לזה עוד שניים בפסוק 'גם כל חלי וכל מכה' עוד מובא ברוקח שמאה ברכות הם במקום הקרבנות, שפרשת הקרבנות היא מאה פסוקים. וב'מחזור ויטרי' (סימן א) כתב - בכל יום ויום היו מתים מישראל ק' איש ולא היו יודעים מפני מה עד שבא דוד וחקר הדבר והבין ברוח הקודש, ותקן מאה ברכות בכל יום ונראה הדבר שנשתכחו ובאו תנאים ואמוראים ויסדום. וב'יראים' (סימן רנה - דפו"י - י) כתב - 'ואנשי כנסת הגדולה קבעו'.

הבה"ג מונה את 'מאה ברכות' במנין תרי"ג המצוות, והרמב"ם בספר המצוות בשורש הראשון מזכיר זאת ותמה על כך, שהרי זוהי תקנה דרבנן. אך שיטת הבה"ג למנות במנין המצוות גם מצוות דרבנן.

